

VII. platónské symposium

ΙΙΙΙΙΑΣ ΜΕΙΖΩΝ

12. – 13. listopadu 2010 se tradičně ve vile Lanna (Praha 6) konalo platónské symposium, tentokrát už sedmé „domácí“.¹ Přesněji řečeno se jednalo poprvé o symposium česko-slovenské. Jeho tématem byl dialog *Hippias Větší*. Předneseno bylo třináct příspěvků, jejichž přehled najde čtenář v příloženém [programu](#). Svou zprávu pojmu poněkud netradičně – nebudu referovat postupně o obsahu jednotlivých příspěvků, nýbrž představím obsah symposia tématicky. Jinak řečeno ukážu, kolik témat dokáží platónští badatelé najít v poměrně nedlouhém Platónově textu (24 stran standardního Stephanova vydání, 33 stran v českém překladu). Čtenář *Pro-Filu* si může v lehce dostupném českém překladu² sám ověřit, nakolik byl obsah dialogu vyčerpán a zda byly přednesené příspěvky dostatečně nápadité.

a) *Hippias Větší* v kontextu jiných dialogů

Na prvním místě je vhodné zmínit problém zařazení tohoto dialogu do kontextu Platónova díla. Problém úzce souvisí se zkoumáním chronologie dialogů, příp. se zkoumáním jejich pravosti. V Praze se jej dotknul Kryštof Boháček v příspěvku nazvaném „Příliš mnoho dvojníků v dialogu *Hippias Maior*“. Uvedl kritéria, podle nichž dialog spadá na pomezí mezi Platónovými ranými a přechodovými dialogy, a zmínil charakteristiky, které badatele ve 20. st. vedly k pochybnostem o autenticitě dialogu.

b) Dramatická rovina dialogu

Hlavním tématem Boháčkova příspěvku však bylo zkoumání dramatické zvláštnosti *Hippias Většího*, totiž faktu, že v hovoru jsou prezentovány myšlenky tří postav – Sókrata, Hippia a jakéhosi Sókratova „alter ega“, tajemného známého, na jehož názor a kritické poznámky se Sókratés neustále odvolává. Podle Boháčkova výkladu chtěl Platón tímto ojedinělým rozdělením Sókrata naznačit, že zde vlastně vůbec není líčen Sókratés, nýbrž dva mužové jím inspirovaní, kteří však nedosahují jeho filosofické úrovně – Aristippos a Antisthenés.

c) Skeptické motivy

Příspěvek Josefa Mourala „Sókratova činnost v dialogu *Hippias Větší*“ naopak srovnával Sókrata z tohoto dialogu se Sókratem dialogů jiných, a to z hlediska skeptických motivů³

¹ Přehled všech dosavadních symposií – domácích i mezinárodních – nabízí web České platónské společnosti (<http://www.platonskaspolcnost.cz/symposia/index>). Čtenář zde najde i seznam vydaných sborníků z předchozích symposií.

² Platón. *Hippias Větší; Hippias Menší; Ión; Menexenos*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 9-47.

Platón. *Spisy III*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2003.

³ Jedná se o autorovo dlouhodobé téma, jak dosvědčují jeho příspěvky na některých předchozích symposiích, např.: „Sókratova činnost v dialogu *Hippias Menší*.“ In *Platónův dialog Hippias Menší. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 25.–26. října 2002*. Praha: Oikoymenh, 2006, s. 114-148. „Sókratova činnost v dialogu *Lysis*.“ In *Platónův dialog Lysis. Sborník příspěvků z platónského symposia konaného v Praze ve dnech 20.–21. října 2000*. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 182-223.

(např. zda Sókratés přiznává nějaké vlastní vědění, zda užívá skeptické výrazy, zda připouští možnost vědění...). Moural dospěl k závěru, že z tohoto hlediska se Sókratés z *Hippia Většího* přes určité rozdíly neliší podstatně od Sókrata jiných dialogů.

d) Zákony

Přestože je hlavním tématem dialogu krása, v úvodním rámcovém rozhovoru se Sókratés baví s Hippiovými mj. o zákonech. Právě tento moment zpracoval v příspěvku nazvaném „Krása zákona“ Jakub Jirsa. Provedl několik srovnání – jednak Hippiových vyjádření o zákonu v tomto dialogu a v dialogu *Prótagorás*, dále pochopitelně srovnání Hippiova a Sókratova pojetí zákona a konečně srovnání úvah o zákonu zde s pojetím zákona v první knize *Ústavy* a v *Gorgioví*.

e) Aritmetické problémy

V závěru dialogu nalezneme úvahu, která může být s určitou nadsázkou označena za „aritmetickou“. Konkrétně jde o otázku, zda vlastnosti, které náležejí každému ze dvou individuí, náležejí i jejich celku, a naopak (300b-303d).

Tomuto tématu – vedle jiných dílčích problémů – se věnoval Jiří Fiala („Na samém konci: čísla, veličiny, dvojice a co s tím – Hippias Maior 303-304“). Rozlišil mezi dvojicí jako skupinou (na niž odkazují výrazy jako „oba“ či „dohromady“) a kompozicí složek (např. součet dvou čísel). Pak platí: Skupině nenáležejí tytéž vlastnosti jako oběma složkám zvlášť. Např. jsou-li složkami čísla, každé z nich bude sudé či liché. Avšak sudost a lichost jsou vlastnosti čísel, nikoli jejich skupin, např. dvojic. Naopak kompozice je ve vztahu k těmže vlastnostem jako její složky, ovšem z příslušnosti určité vlastnosti nějaké kompozici ještě neplyne, že tato vlastnost náleží i jejím složkám.

Ivan Chvatík – „Kdo obejme krásnou dívku? K narážce na ‚nepsanou nauku‘ v dialogu Hippias Větší“ – si všímal stylistického hromadění dvojitosti v průběhu celého textu. Otázku po kráse dal do souvislosti s dialogem *Sofisté*s, konkrétně s rozlišováním rodů a naopak podřazováním některých z nich pod rod jiný, jímž jsou „objímány“. Krása by pak byla spojením více idejí, zvnějšku objímáných idejou jinou. K úvaze tímto směrem autora přivedly právě aritmetické úvahy o dvojici v závěru *Hippia Většího*, v nichž spatřuje narážku na nepsanou nauku o dvou principech.

Z určitého zvláštního hlediska lze pod tento bod zařadit i příspěvek Jakuba Jínka „Idea pokroku, idea krásy a fíková vařečka“. Autor se sice nezabýval blíže a speciálně vztahem vlastností dvojice a jejích členů, avšak svůj příspěvek vystavěl na několika párech – tedy dvojicích – pojmů, jež v dialogu našel. Samo téma jeho příspěvku tedy naznačuje, že dvojitost hraje v *Hippiovi Větším* významnou roli. Jínek sledoval následující pojmové páry: staré a nové, tradice a změna, moudrost a pošetilost, hloubka a povrchnost, krása a libost. Převážně na nich odkrýval odlišnost Sókratovy a Hippiovy pozice.

f) Problém definice

Typickým prvkem zvláště raných Platónových dialogů je otázka typu „co je X?“. Klade ji

Sókratés a jakožto odpověď požaduje obecnou definici daného X. Problematika definice je tedy jedním z ústředních témat platónského (a sókratovského) bádání. Na symposiu se mu věnoval Pavel Hobza v příspěvku „Hippias Větší a prioritá definice“. *Hippias Větší* se totiž pokouší zodpovědět otázku „co je krásno?“, tedy také patří k „definičním“ dialogům. „Prioritou definice“ se pak myslí stanovisko, podle něž nejsme s to určit, zda nějaký konkrétní čin spadá do třídy X (např. je spravedlivý), dokud nepodáme definici X (spravedlnosti). Autor se s odvoláním na moderní bádání kloní k závěru, že toto stanovisko je nepřijatelné a ani Sókratés je v raných dialozích nezastává. V *Hippiovi Větším* sice ano, avšak pouze jako metodologický prostředek, jímž se snaží vyvracet všechny Hippiovy definice. Hippiás totiž není schopen diskutovat na takové úrovni, na níž by bylo možno dospět k pozitivním závěrům.

g) Analýza konkrétních definic

Další charakteristický rys raných „definičních“ dialogů spočívá v tom, že na otázku „co je X?“ je podáno hned několik odpovědí – dialogy tedy nabízejí vícero pokusů o definici zkoumaného pojmu. Platí to i pro *Hippiu Většího*, proto bylo možné očekávat příspěvky, které se budou věnovat vybraným definicím.

Na poslední z nich („krásno je libost skrze sluch a zrak“ – 298a) se zaměřil Ivan Chvatík a interpretoval jej způsobem uvedeným výše – viz bod e).

Tutéž definici a navíc jeden z dřívějších pokusů – krásno je vhodnost (293d-295a) – analyzoval Aleš Havlíček („Krásné věci jsou nesnadné neboli co je smyslem dialogu Hippias Větší“). Diskuse o těchto výměrech podle něj ukazuje, že Hippiás neuznává krásu o sobě, nýbrž spatřuje krásu pouze v jevech. Proto nedokáže postihnout její podstatu, kterou lze spatřit pouze duší jakožto celek. Smyslem celého dialogu je jednak ukázat, že Hippiás není moudrý (jak si sám myslí), jednak naznačit, že krása spočívá v jednotě a struktuře, jež jsou přístupny pouze duši.

h) Pojetí krásy

A do třetice – charakteristický rys definičních dialogů představuje i skutečnost, že žádná z podávaných definic neobstojí před (Sókratovým) zkoumáním. To platí i pro *Hippiu Většího*. Ovšem tento fakt nevylučuje možnost, že někde mezi řádky je Platónův skutečný názor skryt a např. srovnáním s jinými dialogy je možné jej odhalit.

Do srovnávání Platónových úvah o kráse v různých dialozích se pustilo několik autorů. Mezi ně jsem patřil i já – v příspěvku nazvaném „Funkce 'krásna' v Hippiovi Větším a jiných dialozích“ jsem porovnával působení či funkce, které plní krása v tomto dialogu, v *Symposiu* a *Faidrovi*. Kromě toho jsem přihlédl ještě k *Faidónovi* a *Parmenidovi*, kde se hovoří o funkcích idejí na obecné rovině. Dospěl jsem k závěru, že z hlediska funkcí krásna se *Hippias Větší* blíží spíše *Faidónovi* a *Parmenidovi* než *Symposiu* a *Faidrovi*. Přitom však v *Hippiovi* hledaná krása není jednoznačně a nepochybně považována za odloučenou jsoucnost, tj. ideu (viz poslední téma této zprávy).

K ještě širšímu kontextu přihlédl při srovnávání Ota Gál („Dialog Hippias Větší jako vodítko

pro rekonstrukci Platónova pojetí krásy“). *Hippias Větší* sice končí bez konečné definice krásy, ale podle Gála ukazuje souvislosti, v nichž Platón o kráse uvažuje. Přitom se Gál hlásí k syntetickému přístupu k dialogům, který předpokládá, že konečnou odpověď na určitý problém lze najít pomocí zohlednění všech vyjádření k tématu na různých místech Platónových děl. Sám se dovolává pojetí dobra v *Ústavě*, pojetí slasti ve *Filébovi*, společenství idejí ze *Sofisty*, a dokonce novoplatónského pojetí krásy u Plótína. Na tomto základě dochází k závěru, že krása spočívá teprve v celku, ve vztahu a je projevem dobra samotného na nižších úrovních skutečnosti. Krása tedy souvisí s dobrem, podle Gálova vyjádření je jakoby jeho dcerou.

K jinému typu srovnání přistoupil jediný slovenský aktivní účastník konference Ulrich Wollner. Jeho příspěvek „Náčrt problematiky Platónova a Xenofóntova líčení Sókratova pojetí krásy“ totiž poukazuje na rozdíly mezi tím, co říká o kráse Sókratés Platónův v *Hippiovi Větším* a Sókratés Xenofóntův především ve *Vzpomínkách na Sókrata*. Srovnání provedl v těchto bodech: Existuje krása o sobě (tj. idea krásy)? Lze krásu vymezit vhodností (účelností)? Je podstatným rysem krásy slast? Je krása spojena pouze se smyslovou oblastí? Wollner zjistil, že Platónův a Xenofóntův Sókratés odpovídají na tyto otázky odlišně.

i) Idea krásy v *Hippiovi Větším*?

Ústředním bodem Platónova myšlení je postulování neměnných nemateriálních jsovců, idejí. Avšak ne ve všech dialozích Platón tato jsovcna explicitně představuje. Jak je tomu v případě *Hippia Většího*? Situace není zcela jednoznačná, což se projevilo i na letošním symposiu.

Už bylo uvedeno, že Ivan Chvatík (viz e)) pojímá krásu v *Hippiovi* jako ideu. Také Josef Moural (ve druhé části příspěvku představeného v bodě c)) zde nachází motivy charakteristické pro Platónův popis idejí v jiných dialozích, z čehož vyvozuje, že i v *Hippiovi* máme co do činění s ideou krásy. A do třetice stejné stanovisko výslovně zaujal Ota Gál (viz předchozí téma).

Naproti tomu pozici opačnou – tedy čtení *Hippia Většího* bez kladení ontologického závazku, tj. bez tvrzení, že krása je samostatným odloučeným jsovcem – hájil Antonín Šíma a ve svém příspěvku („Věci, predikáty, ideje“) se snažil představit její výhody. Mezi Šímovy argumenty patří např. tvrzení, že rozhovor se pohybuje na jazykové rovině, a tedy i vyjádření „krásno samo“ lze chápat jako pouze jazykové odloučení. Příčinnou funkci krásna – obecnou charakteristiku idejí – zase můžeme chápat jako hledání principu, podle něž se daný predikát (zde krása) přisoudí nějakému subjektu. A zmíním ještě jeden argument – předpoklad, že *Hippias Větší* pojednává o idejích, nám nepomůže v tom, abychom porozuměli rozhovoru mezi Sókratem a Hippíou. Hypotéza idejí tedy podle Šímy není hlavní náplní dialogu, nýbrž je v něm pouze zahlédnuta.

Přes Šímovy argumenty na symposiu převažovalo stanovisko, že krása v *Hippiovi Větším* je ideou krásy. Vedle zmíněných příspěvků to výslovně tvrdil i Karel Thein, a to už názvem svého příspěvku: „Idea krásy, kauzalita a problém sebe-predikace“. Také on zkoumal určité problémy *Hippia Většího* na pozadí jiných dialogů, konkrétně naznačil vztah mezi pojetím krásy zde a ve *Faidónovi*, *Symposiu*, *Faidrovi*, *Filébovi*. U tématu sebededikace krásy – tj. tvrzení

„krásno je krásné“ (*HMa.* 292e6-7) – zase poukázal na podobnost a rozdílnost oproti podobnému vyjádření v *Prótagorovi* 330c (spravedlnost sama je spravedlivá). Dále naznačil specifčnost idejí krásy a dobra, jež spočívá v tom, že účast na nich mají jak věci a ideje z mravní oblasti, tak i věci a ideje mimo tuto oblast. Podobně jako O. Gál však tyto dvě specifcké ideje také odlišil, a to následovně: krása představuje účinnou kauzalitu, dobro kauzalitu účelovou.

Pokud čtenáře některé z témat blíže zaujalo, může si počkat na sborník se všemi příspěvky a prostudovat si argumenty přednášejících důkladně. Všichni si pak můžeme klást zvědavou otázku, jaká konkrétní témata přinesou příští pražská platónská setkání – jednak mezinárodní symposium v r. 2011 nad *Politikem* a za dva roky opět symposium národní o dialogu *Ión*.

Josef Petrželka